INTERVIEW

Aviel Verbruggen: *'Zon is de toekomst'*

Tekst: **PETER RENARD** Foto: **THEO BECK**

Samenleving & Politiek, Jaargang 31, 2024, nr. 1 (januari), pagina 20 tot 27

De fossiele sector beslist over oorlogen. Maar er is een alternatief. Zonne-energie is sinds 2018 de goedkoopste oplossing. De productie moet wel kleinschalig gebeuren. Dat zegt professor energie- en milieueconomie Aviel Verbruggen.

twitter facebook linkedin mail print

De aardolie- en gasindustrie boekte de voorbije jaren soms tot meer dan 2.500 miljard dollar aan superwinsten – bovenop de gewone winsten. De schade aan samenleving, leefmilieu en de toekomstige generaties betaalt ze niet. Het was professor Aviel Verbruggen (Universiteit Antwerpen) die de superwinsten berekende. Zijn onderzoek haalde in de zomer van 2022 de voorpagina van *The Guardian*. De Britse kwaliteitskrant titelde dat de oliesector gedurende vijftig jaar elke dag 3 miljard dollar winst maakte. Vóór publicatie had de krant de cijfers van Verbruggen door gerenommeerde Britse economen laten controleren. De Belgische professor energie- en milieueconomie had de procentenwinst van de Wereldbank in absolute cijfers en de historische bedragen in actuele dollarwaarde omgezet. Zijn Britse collega's bevestigden de juistheid van de oefening. De Giga-winsten van de sector krijgen sindsdien in de Angelsaksische wereld meer aandacht en vormden de aanleiding voor het boek *Energie- en klimaatbeleid ontluisterd. Democratische omwenteling tegen neoliberale doorbraak* (Garant, 2023).

Aviel Verbruggen (1949) is professor emeritus. Hij maakte lang (1998-2014) deel uit van het wereldwijde klimaatpanel IPCC en zag hoe het Internationaal Atoomenergieagentschap (IAEA) een werkgroep van dat IPCC infiltreerde en manipuleerde. Atoomkernenergie werd door de Europese Unie als hernieuwbare energie gemunt. Het is maar één van de schijnwaarheden die het energie- en klimaatdebat vertroebelen. Zijn hele academische loopbaan streed Verbruggen tegen de machtige energiesector. Dat is na zijn pensionering niet anders.

In zijn nieuwe boek krijgt de door *The Guardian* gepubliceerde **GRAFIEK** (zie hieronder) een centrale plaats. De auteur koppelt aan de exuberante superwinstcijfers belangrijke politieke gebeurtenissen en militaire operaties. In zijn analyse laat Verbruggen zich onder meer inspireren door de Amerikaanse politiek filosoof Sheldon Wolin, die stelt dat de hegemonie van de Verenigde Staten tot elke prijs in stand moet worden gehouden. De Verenigde Staten zijn volgens gewezen president George W. Bush "een weldadige hegemonie die overal ter wereld kan interveniëren in het belang van de democratie" – of van de winsten op olie en gas. En recent ook van schaliegas. Via een escalatie van sancties, embargo's en oorlogen worden landen bestreden die dat spel weigeren mee te spelen. Verbruggen volgt onderzoeksjournalist Seymour Hersch: de grootschalige aanval (26 september 2022) op Noord Stroom 2, de aardgaspijpleiding in de Oostzee van Rusland naar Duitsland, was het werk van "een staatsapparaat" en gebeurde "met goedkeuring van de toezichthoudende NAVO-landen".

GRAFIEK: SUPERWINSTEN IN DE JAREN 1970 TOT 2020 UIT AARDOLIE EN AARDGAS, GEKOPPELD AAN GROTE POLITIEKE GEBEURTENISSEN EN MILITAIRE CONFLICTEN (in miljard VS$-2020)

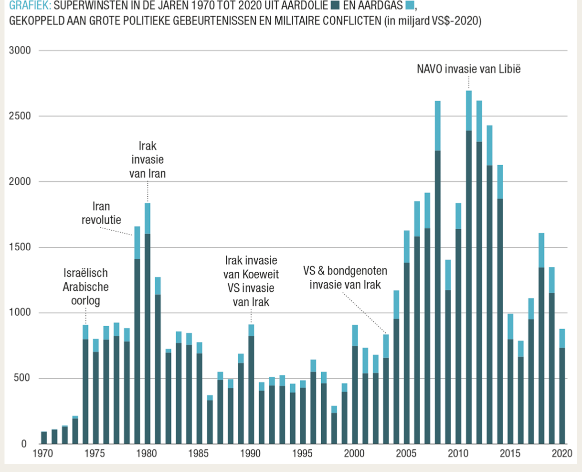

"Het scenario is vaak hetzelfde. Eerst zijn dictators in Libië, Irak en Rusland vrienden. Maar als die onvoldoende naar het pijpen van de Amerikaanse oliebelangen dansen, worden ze vijanden. Vanaf 2014 zijn er de sancties tegen Rusland. In 2017 besliste het Amerikaanse Congres dat Noord Stroom 2 er nooit mag komen. Ook de oorlog in Oekraïne gaat om het behoud van de Verenigde Staten als supermacht. En de dollar moet de oliemunt blijven. Saddam Hoessein en Muammar Kadhafi maakten de fout om te proberen olie en gas zonder dollars te verhandelen."

De superwinsten zijn soms hoger dan alle militaire uitgaven, wereldwijd.

"Het gaat inderdaad soms om meer dan die 2.000 miljard dollar aan wereldwijde jaarlijkse militaire uitgaven. Voetnoot: de emissies van dat militaire apparaat worden niet in de wereldcijfers opgenomen. Dat is staatsgeheim. De wereldemissiecijfers liggen vermoedelijk nog 5,5% hoger dan de officiële cijfers."

> De emissies van dat militaire apparaat worden niet in de wereldcijfers opgenomen. Dat is staatsgeheim.

Op het hoogtepunt van de eerste oliecrisis in 1973 kozen wij voor kernenergie.

"Dat was al wat langer bezig. De eerste kerncentrale waaraan België deelnam was in Chooz, net over de Franse grens. Maar er kwam inderdaad een boost door de oliecrisis. Het enthousiasme voor kernenergie ging wel snel liggen, ook in de Verenigde Staten. Na 1978 zijn er daar nog twee keer twee centrales besteld: één werf is definitief gestopt, op de andere is in 2023 een reactor gestart, de tweede start volgend jaar. Kostprijs: 35 miljard dollar. Tot dusver."

Nog na de oliecrisis van de jaren 1970 werd werk gemaakt van energiebehoud en -efficiëntie.

"Vooral tijdens de Irancrisis maakte energie-efficiëntie vooruitgang. Herinner u het Witboek van Willy Claes uit 1979 dat toekomstscenario's voorspelde. De kolenmijnen moesten openblijven, zware gascontracten met Algerije werden afgesloten. Er kwam overal overcapaciteit. Daardoor is de bouw van kerncentrales gestopt. En de efficiëntie van de gascentrales steeg sterk, van 35 naar 60%."

U koppelt de staatsgreep in Chili van september 1973 aan uw energieverhaal.

"Het Chili van generaal Pinochet werd het experimentele kader van het neoliberalisme. Milton Friedman van de Chicago School wist goed dat je moest klaar staan als de kans zich voordeed. Net zoals wij vandaag klaar moeten zijn als we een ander pad kunnen inslaan."

Wat gebeurde er in de jaren 1970-1980, na de oliecrisis?

"De macht van de olie- en gasondernemingen werd almaar groter en er werd nog weinig intellectueel tegenwicht geboden. Toen wij studeerden, keken we nog op naar Joan Robinson en kregen we les over antimonopoliewetten. Er waren nog economen die opkwamen voor het algemeen belang en er was een overheid die daaraan uitvoering kon geven. Dat lijkt allemaal weggeveegd."

Doordat de grote concerns almaar rijker werden.

"Geld is macht en macht is geld."

Hoe reageerde de fossiele sector op 'Grenzen aan de groei' van de Club van Rome (1972) of het Brundtland-rapport 'Onze gemeenschappelijke toekomst' (1987)?

"Ze negeerden de inhoud. Vandaag gebeurt dat nog. Toen ik met dit boek bezig was, zei een veel gelauwerde collega van me: *'Ik ga me niet opnieuw laten vangen zoals in de jaren 1970, met al die grenzen en ontgroei. Want kijk: we zijn vandaag rijker dan ooit tevoren.'* Die man sprak over wij. Maar 'wij' zijn de 1 miljard rijken op een wereld met 8 miljard mensen. En hij verzwijgt dat de neoliberale doorbraak van de voorbije decennia verantwoordelijk is voor veel klimaatellende."

Het neoliberalisme had nooit oog voor de funeste gevolgen.

"Rechtse denktanks hebben er alles aan gedaan om het Brundtland-rapport onderuit te halen. Van bij de publicatie van *'Onze gemeenschappelijke toekomst'* eind jaren 1980 konden we weten wat te doen. Het ging om het antwoord op twee grote uitdagingen: de ongelijke ontwikkeling tussen het globale noorden en het globale zuiden, en de uitputting en vernieling van de natuur."

> Rechtse denktanks hebben er alles aan gedaan om het Brundtland-rapport onderuit te halen.

Er werd vaak over de uitputting van de olie- en gasvoorraden gesproken.

"Heel veel, maar die uitputting was geen probleem. Toen het energiegebruik met 50% toenam, groeiden de vermelde voorraden evenredig. Eigenlijk was de boodschap eenvoudig: wij, oliegiganten, staan klaar om de komende 40 jaar olie te leveren. Doe maar voort. We voeren oorlogen omdat er net te véél olie en gas is. En landen die onder de controle van Amerikaanse belangen proberen uit te geraken, moeten weg uit de olie- en gasmarkten. Nu is dat Rusland."

U bent erg streng voor het ETS, het Europese systeem van verhandelbare vergunningen onder een zogeheten cap, een bovengrens aan uitstoot die niet mag worden overschreden.

"Dat systeem is opgezet door BP en Shell. Na de klimaattop van Kyoto in 1997 moest alles via handel verlopen. Maar de grote spelers wisten dat er geen echte handel in vergunningen zou komen. Bovendien verving die een vooropgestelde heffing van 10 euro per ton, die ze onder geen beding wilden betalen. En dus kwam er dat fictieve systeem. De energieconcerns hebben nooit betaald en kregen alle vergunningen van 2005 tot 2012 gratis en veel te talrijk."

Wat veranderde er in 2012?

"Rond 2010 hadden de grote elektriciteitsproducenten geen toekomstgericht businessmodel meer. Ze bouwden in die tijd grote kolencentrales, waaronder drie in Nederland. Maar in Denemarken en Duitsland was er een beweging van beneden naar boven gegroeid. Met coöperaties, gemeenschappen van boeren en bedrijven en huishoudens die eigen elektriciteit uit zonlicht en wind opwekten. Dat begon serieuze vormen aan te nemen."

De grote spelers voelden zich bedreigd.

"Ja, en dus veranderden ze van strategie. Ze kwamen in Brussel samen in de Magritte-groep. Ze stuurden hun lobbyisten naar de Europese Unie en vonden in Joaquin Almunia (Spaanse sociaaldemocraat) de geschikte EU-commissaris voor Mededinging die alles deed wat de sector vroeg. Zo zijn in 2014 de EU-steunregels aangepast. Alles moest volgens het marktmodel gaan, via aanbestedingen. Grote projecten werden bevorderd, kleine weggeduwd."

> Alles moest volgens het marktmodel gaan, via aanbestedingen. Grote projecten werden bevorderd, kleine weggeduwd."

De kleine werden niet verboden.

"Juist, maar hun initiatieven werden bemoeilijkt. Een Deense coöperatieve wilde een windturbinepark van honderd megawatt op Sejero Bugt bouwen. Er moest een aanbesteding worden uitgeschreven. Deelnemers moesten een waarborg van 14 miljoen euro betalen. Onmogelijk voor een coöperatie. Het resultaat: de Zweedse groep Vattenfall heeft het park gebouwd."

U hebt het over een geldpomp voor de grote spelers. Hoe werkt die?

"De grote elektriciteitsproducenten betalen sinds 2013 voor hun emissievergunningen. Ze kopen die van bedrijven die er te veel gratis kregen, ze gebruiken hun eigen voorraad of kopen vergunningen op veilingen. De prijs ligt nu rond de 80 à 90 euro voor een vergunning. Maar ze verrekenen de aankoopprijs als een klimaattoeslag in de verkoopprijs van elektriciteit. De industrie krijgt de toeslag door de overheid terugbetaald – uit inkomsten van de veiling. Wie blijft er over om te betalen? De kleine consument."

In het boek gaat u te keer tegen zowat iedereen: de pers, de lobbyisten, de ngo's, de politiek.

"De lobbyisten bedotten hen. Er is geen emissiehandel. De cap ligt altijd ver boven de behoefte aan vergunningen. Alle emissiereductie gebeurt door de elektriciteitsproducenten. Die willen echt volledig hernieuwbaar gaan en nooit nog eigen geld in kernenergie steken. Dat ze kerncentrales willen sluiten, is geen komedie. Ze willen hernieuwbare energie in plaats van steenkolen en gas. Maar die elektriciteit mag niet door kleine spelers worden opgewekt."

Samengevat: de elektriciens willen van kernenergie en fossiele brandstof af als ze het monopolie op hernieuwbare energie krijgen.

"Bij Engie drinken ze elke dag champagne nu ze verlost zijn van hun nucleair passief. Voor een appel en een ei. Want er is nog altijd geen oplossing voor nucleair afval. Wie wil of zal daar over honderd jaar nog voor zorgen, laat staan over duizend jaar?"

> Bij Engie drinken ze elke dag champagne nu ze verlost zijn van hun nucleair passief. Voor een appel en een ei.

Toch is zowat iedereen tegenwoordig voorstander van kernenergie, onder de vorm van kleinere productie-eenheden. Komt daar iets van?

"Niks. Dat zijn allemaal oude technologieën die telkens weer mislukt zijn. En wat er ook wordt uitgevonden, de nucleaire en fossiele productie gaan altijd gepaard met twee omvangrijke afvalkwabben, vóór en na de stroomproductie. Dat probleem bestaat niet bij elektriciteit uit wind en zon."

Met wind en licht kan je hetzelfde bereiken.

"Voor windenergie heb je nog een mechanische turbine nodig. Zon is de toekomst. Dat wordt nanotechnologie. Zo dun! In China, India en Afrika beginnen ze dat te snappen."

Even terug naar Brundtland. Kunnen de problemen van mondiale ongelijkheid en natuurvernietiging met zonne-energie worden opgelost?

"Ja. Waarheen ging ontwikkelingshulp vaak? Naar gezondheid en energie. We plaatsten dan grote installaties die niet konden worden onderhouden. Afrika zit vandaag ook niet te wachten op windmolens op zee. Zonnepanelen op het dak en zonnedaken zijn de toekomst."

U zegt dat we op de belangrijkste tweesprong uit de geschiedenis staan.

"En er is een alternatief. Zonne-energie is sinds 2018 de goedkoopste oplossing, gemakkelijk hanteerbaar en kleinschalig. Het grote probleem is: hoe krijgen we het bestaande systeem weg?"

Goede vraag.

"Door het alternatief mogelijk te maken. Lees Nobelprijswinnares Elinor Ostrom over de *commons* en de kracht van zelfbestuur: participanten moeten voordeel aan zelfbestuur hebben."

Lachen ze daar bij Shell en BP niet hartelijk mee?

"Dat denk ik niet. Nu staan ze sterk en hebben ze een strategie voor 40 jaar. Maar ze mikken toch vooral op het resultaat van het volgende kwartaal. En dus op geld. Het zal niet gemakkelijk gaan. Ik heb persoonlijk ervaren hoe macht werkt. Eerst probeert men u te overtuigen, dan om te kopen, vervolgens te dwingen en dan uit te schakelen. In sommige landen is dat dood maken, hier is dat monddood maken."

En toch denkt u: we kunnen het doen kantelen.

"Ja, je ziet overal gemeenschappen van lokale elektriciteitsproducenten groeien. Dat zijn nog kleine pioniers. Maar hun aantal neemt snel toe, terwijl tegelijk de prijs van zonne-energie halveert. Een zonnecel wordt minuscuul klein en erg stabiel. De grootste kosten zijn de oppervlakte waarop ze wordt aangebracht en de structuur waarin ze zit."

> Overal zie je gemeenschappen van lokale elektriciteitsproducenten groeien. Dat zijn nog kleine pioniers. Maar hun aantal neemt snel toe.

Hoe zet je de grote bedrijven schaakmat? Het heeft wat van het kerstfeest door de kalkoenen laten organiseren.

"Je kan ze niet verslaan met overtuiging, omkoping of dwang. Je moet de grote spelers irrelevant maken. Daar vrezen ze zelf voor. Vandaar de paniek in de jaren 2010 en de putsch op de Europese Commissie in 2014."

Hoe evalueert u het beleid in Vlaanderen, België en Europa?

"Denemarken en Zweden zetten helemaal in op hernieuwbare energie. In Denemarken gebeurt dat democratischer, in Zweden meer via grote ondernemingen. In België zijn er al dagen dat meer dan de helft van de elektriciteit door wind wordt geproduceerd."

Windmolens op zee zijn 2,5 keer duurder dan op het land, schrijft u.

"Dat schrijft IRENA, het internationale agentschap voor hernieuwbare energie. We zetten in op zee omdat Belgische bedrijven zoals Deme en De Nul dat willen, in de hoop dat ze hun expertise in het buitenland te gelde kunnen maken. Maar in Europa komt ongeveer 80% van de windenergie van turbines op het land."

Als we hier binnen vijf jaar opnieuw zouden zitten, waarmee zou u dan tevreden zijn?

"Met de dood van het neoliberalisme. De machtskop moet eraf. Waar beginnen de oorlogen? In het Amerikaanse congres, niet in Irak. De grootste lobbyisten zijn die van energie en wapens. Zij bepalen wie president wordt. En de militaire sector kan niet zonder fossiele brandstof. Een bommenwerper vliegt niet op zonne-energie. Het is de fossiele sector die de oorlogen bepaalt."

Samenleving & Politiek, Jaargang 31, 2024, nr. 1 (januari), pagina 20 tot 27

MILIEU ENERGIE AVIEL VERBRUGGEN INTERVIEW

twitter facebook linkedin mail print

Abonneer je op Samenleving & Politiek

MEEST GEKOZEN

SAMPOL ONLINE	SAMPOL COMPLEET	SAMPOL STEUN	SAMPOL SPONSOR
40€/jaar	50€/jaar	100€/jaar	500€/jaar
Je leest het magazine online	Je ontvangt het magazine in de bus	Je ontvangt het magazine in de bus	Je ontvangt het magazine in de bus
Je hebt toegang tot het enorme archief	Je leest het magazine online	Je leest het magazine online	Je leest het magazine online
	Je hebt toegang tot het enorme archief	Je hebt toegang tot het enorme archief	Je hebt toegang tot het enorme archief
		Je krijgt een SamPol draagtas*	Je krijgt een SamPol draagtas*
Kies	Kies	Kies	Kies

Het magazine verschijnt 10 keer per jaar; niet in juli en augustus.
Proefnummer? Factuur? Contacteer ons via info@sampol.be of op 09 267 35 31.
Het abonnementsgeld gaat jaarlijks automatisch van je rekening. Het abonnement kan je op elk moment opzeggen. Lees de Algemene voorwaarden.
Je betaalt liever via overschrijving?
Abonneren kan ook uit het buitenland.
*Ontdek onze SamPol draagtas.